

Zvony augustiniánského kláštera *Corona sanctae Mariae* u Třebořova na Svitavsku

František John, Arcidiecéze olomoucká

Kláster augustiniánů eremitů *Corona sanctae Mariae* (Koruna Panny Marie) u Třebořova (okr. Svitavy) byl založen ve 13. století jako nejstarší augustiniánský klášter na Moravě. Existence kláštera je bezpečně doložena roku 1270, dříve uváděný rok 1267 jako založení konventu byl nedávno zpochybněn.¹ Za husitských bouří byl klášter roku 1422 zpuštěn. Řeholníci odešli nejprve do augustiniánského kláštera v Jevíčku a odtud později do kláštera sv. Tomáše v Brně, kam se uchýlili později ještě několikrát. V roce 1437 byl klášter asi na jeden rok obnoven. Opuštěný zůstal až do navrácení majetku kláštera z držení Tunklů v letech 1466 a 1477. Po roce 1544, když se Moravská Třebová dostala do majetku luteránských Boskoviců Křištofa a Václava, klášter nadobro zanikl.²

Z klášterního komplexu se do dnešních dnů zachovalo obvodové zdivo původně raně gotického jednolodního klášterního kostela z poslední třetiny 13. století přestavěného po roce 1484. Dosud pro odbornou veřejnost neznámou skutečností je fakt, že z původního mobiliáře chrámu se vedle pozdně gotické Madony Svatokorunské zachovaly také tři mariánské zvony, byť dnes zavěšené v okolních chrámech. Dva gotické zvony jsou zavěšené ve farním kostele sv. Jana Křtitele v Tatenici (okr. Ústí nad Orlicí), jeden renesanční zvon visí ve farním kostele Nejsvětější Trojice v Třebořově. Zvony vznikly v rozmezí mnoha desítek let a jsou tak důležitým hmotným pramenem k dějinám kláštera i k vývoji zvonařství.

Nejstarší ze zvonů, jehož původ lze na základě srovnání klášť do konce 14. či samého počátku 15. století, má nejbližší k dílu zvonaře Martina. Je zdoben pouze linkami a na obvodu čepce obíhající latinsky psanou mariánskou invokací provedenou v gotické majuskuli. Časově prostřední ze zvonů byl ulit v plně rozvinutém gotickém žeburu, jeho koruna je zdobena pletencem a lištami a na čepci zvonu obíhá stejně jako na starším zvonu tradiční mariánská invokace, provedená však již v gotické minuskuli. Nejmladší ze zvonů byl ulit v roce 1533. Jeho reliéfní výzdoba je již poplatná renesančnímu citění, německy psaný nápis je proveden renesanční kapitálou. Zvon sice v nápisové legendě nenese jméno zvonaře, na základě srovnávacího rozboru jej však bylo možné spolehlivě připisat olomouckému zvonaři Martinu Ilenfeldovi.

Historie klášterních zvonů

Nejstarší zmínka o zvonech tehdy již zpola rozbořeného kláštera byla zaznamenána v roce 1672 v děkanské matrice děkanátu Moravská Třebová. V té době se ve skoro rozbořeném klášterním kostele nacházely tři zvony.³ Tři zvony jsou podrobněji popsány ve zprávě ze dne 16. března 1719 adresované farářem a děkanem v Moravské Třebové Antonínem Stehrem na olomoucký ordinariát.⁴ Dopis obsahoval i zevrubný přepis zvonových nápisů, na základě kterého je možné zvony spolehlivě identifikovat. „Vše jsme prošli, zpuštěný a zničený kostel a zvonici prohlédli, která je 2 sáhy vysoká, obitá prkny, kde 3 zvony visí. První menší, jehož písmo je ale těžko ku čtení a přece k poznání a zní: Ave Maria, gracia plena, dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Druhý má čitelnější písmo téhož znění, třetí je ulit ku cti naší Matky Boží A. 1531.“ Na tuto zprávu došlo rozhodnutí arcibiskupské konsistoře ze dne 19. června 1719, že zvony mají zůstat v Třebořově. Protože byla gotická věž kostela blízka zřícení, byla před rokem 1741 při západním průčelí chrámu přistavěna nová zvonice, na kterou byly zvony převěšeny. V roce 1741 se stará věž zřítla a prorazila klenutí kostela. Tři zvony se v bývalém klášterním kostele uvádějí také v děkanské matrice z roku 1771. Dle záznamu měly zvony neznámou hmotnost, první měřil v průměru 3 stopy, dru-

hý měřil v průměru 2½ stopy a byl ulit roku 1533, třetí měl v průměru 2 stopy a byl opatřen gotickým nápisem.⁵

Zvonový soubor náležející k postupně chátrajícímu chrámu přečkal beze změny v místě svého původního určení téměř 250 let od faktického zániku konventu. Až v roce 1782 se projevují první snahy o přemístění zvonů, tato epizoda je ve farní kronice tatenické zaznamenána jako tzv. zvonová válka.⁶ V nedalekém Třebořově byl po zřízení lokálního kaplanství instalován Franz Hornischer, který chtěl zvony převézt do kostela v Třebořově.⁷ S povolením vrchnosti mělo dojít 9. prosince 1783 k převozu zvonů. Korunští se však o záměru dozvěděli a chtěli i vlastním životem převozu zvonů zabránit. Mezi obyvateli Koruny a Třebořovskými, kteří přijeli zvon odvézt, se svedla šarvátka, při které byli dokonce i ranění. Třebořovský lokalista i přesto na vydání zvonů neustále naléhal. Až po sedmi letech bylo vrchností stanoveno, že se o případném převozu zvonů má dohodnout s farářem v Tatenici, kam Koruna z hlediska duchovní správy náležela. Následná dohoda mezi oběma duchovními byla taková, že kostely v Tatenici a v Třebořově dostanou po jednom zvonu. Dne 25. září 1789 byly zvony v přítomnosti vrchnosti, duchovních a rychtářů svěšeny z věže, zůstaly ale přes noc na místě a až následujícího dne byly převezeny. Ve věži kostela v Koruně tak zůstal nejmenší ze zvonů. Ve farních inventářích pořízených v letech 1804 a 1805 jsou již přenesené zvony uváděny v příslušných kostelích v Tatenici⁸ a Třebořově.⁹

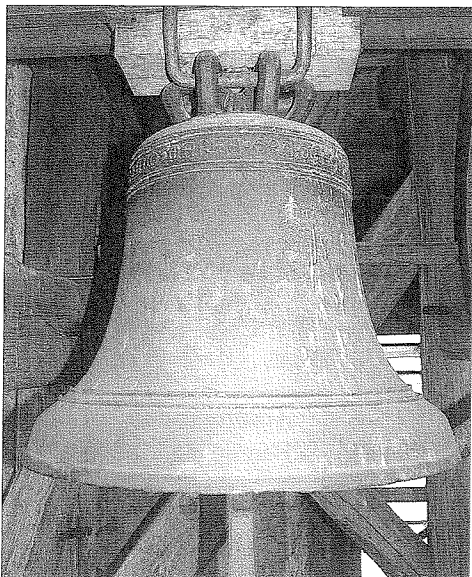
Klášteří původ obou těchto zvonů se připomíná ve výkazech zvonů farností Třebořov a Tatenice, zasláných na arcibiskupskou konzistoř do Olomouce v roce 1917 v souvislosti s válečnými rekvizicemi první světové války. Poukazem na monastický původ zvonů chtěli zřejmě duchovní správci zdůraznit jejich památkovou hodnotu a uchránit je tak před válečnými rekvizicemi, což se v obou případech skutečně podařilo. V soupisu zvonů kostela v Třebořově je podrobně popsán zvon z roku 1533 o průměru 81 cm a hmotnosti asi 280 kg.¹⁰ V seznamu zvonů v Tatenici se uvádí zvon o průměru 86 cm a hmotnosti osm centnýřů s nápisem „Ave maria gratia plena“, který, jak je dále uvedeno, prý ulil roku 1521 převor augustiniánů v Brně.¹¹

Zvon původem z korunského kláštera se připomíná také v soupisu zvonů ve farním kostele v Lubníku (okr. Ústí nad Orlicí). Zvon měřil v průměru 65 cm a vážil 224 kg, jeho nápis zněl: ANNO × DOMYNY × MCCCC × (nečitelné) × FUSA SUM × YN × ONOR × SANTY × YOHANNYUS ×.¹² Tento zvon byl bohužel zničen při válečných rekvizicích. Na základě popisu zvonu v Lubníku je zřejmé, že se nejedná o žádný ze zvonů uváděných ve věži klášterního kostela v roce 1719. Není však vyloučeno, že klášterní kostel disponoval původně čtyřmi zvony a k převozu jednoho ze zvonů do Lubníku mohlo dojít již před tímto datem.¹³ Další z vysvětlení může nabízet až pozdější vytvoření lidového podání.

V roce 1997 nebyl na zachovalé zvonici bývalého klášterního kostela, sloužící původně k zavěšení tří zvonů, zjištěn žádný zvon. Gotický zvon, který nejlépe odpovídá popisu nejmenšího zvonu připomínaného roku 1719, byl ale zjištěn ve věži kostela v Tatenici. K převozu tohoto zvonu z Koruny do kostela v Tatenici došlo zřejmě během II. světové války někdy po válečné rekvizici všech čtyř zvonů pořízených pro tatenický kostel v roce 1923, či až po skončení války. Ve věži tatenického farního kostela se tak postupně ocitly dva zvony pocházející z korunského kláštera.

Zvon z přelomu 14. a 15. století

Nejstarší ze zvonů visící dnes v Tatenici měří v průměru věnce 59 cm, jeho výška činí 59 cm a hmotnost je asi 140 kg. Je zavěšen na šestiúhelné koruně, která je tvořena sloupkem se závěsným okem, ze kterého vychází na dvou protilehlých stranách vždy jedno ucho a do zbývajících dvou stran k těmto ramenům kolmo vždy dvě ucha. Staršími vývojovými znaky je poměrně značná vzájemná vzdálenost mezi páry uch, dvě ucha jdoucí v páru se přitom od sebe mírně rozbíhají, oproti později ustálenému typu koruny, kdy jsou ucha navzájem rovnoběžná. Na čepci zvonu obíhá mezi dvěma páry linek nápis psaný gotickou majuskulí (výška písma 2 cm). Linky byly vymodelovány ze stáčených pro-

Obr. 1. Tatenice, okr. Ústí nad Orlicí. Zvon z přelomu 14. a 15. století. Foto autor.

vazců, což však je dnes zřetelné jen místy. Krk zvonu je hladký. Na přechodu k věnci obíhají dvě plastické linky, okraj věnce je rozšířen plochou lištou. Nápisová legenda je uvozena jetelovým křížem a jednotlivá slova nápisu jsou oddělena tečkou: + AVE · MARIA · GRACIA · PLENA · DOMINUS · TEC · VM BENEDICTA · TV.¹⁴ Písmo je tvořeno ze smíšených tvarů uncíálních i kapitálních, přičemž tvary uncíální převažují. Písmena A, L, P a R jsou kapitálního tvaru. Charakteristické je písmeno A, které má na vrcholky souběžně jdoucích dřívků položeno příčné břevno a pomocí vodorovné linky na základní řádce je písmo uzavřeno, připomíná tak skříňové „a“. Levý dřívek je na středu rozšířen. Oproti obvyklým tvarům je uzavřeno také písmeno L, které tak získává tvar obdélníku. Dřívky písmene I jsou na středu zdobené *nodem* a na koncích rozeklané a stáčené ve tvaru postranních lístků heraldické lilie. Uncíální tvary liter C, D a E jsou pravidel-

ně uzavřené. Uncíální M je uzavřeno pomocí vodorovné linky na základní řádce a na středním dřívku zdobeno *nodem*. Písmeno N je okrouhlé, na základní lince s patkami. Charakteristické je okrouhlé T, u kterého se svislý dřívek ohýbá až vzhůru k horní lince. Uncíální tvar zachovává také písmeno V, které uzavírá na dřících položené příčné břevno. Použitý rozvrh písmen je čtvercový i obdélný. Písmeno S je ulito obráceně.

Především na základě užití majuskulního písma v nápisové legendě bylo možné předběžně předpokládat ulití zvonu před koncem 14. století či nejpozději na počátku 15. století, kdy na kampanologických památkách gotickou majuskulí nahrazuje gotická minuskule. Následně byla provedena srovnávací analýza s nejstaršími kampanologickými památkami litými před rokem 1400.

Nejstarší datovaný zvon v Čechách z roku 1286 je dnes uložený v městském muzeu v Chebu. Zvon charakteristický archaickým homolovitým tvarem byl ale dovezen z Itálie. Nejstarší známý datovaný zvon určený pro kostel v Čechách byl litý roku 1313 pro břevnovský klášter, již před rokem 1409 byl převezený na Staroměstskou radnici. Zvon byl zničený roku 1945 při bombardování Prahy, zachoval se však v sádrovém odlitku. Nejstarší dosud používané kostelní zvony se nacházejí v Benešově (zvon z roku 1322 ulitý zvonařem Rudgerem) a v Havlíčkově Brodě (z roku 1335).¹⁵ Nejstaršími datovanými zvony na Moravě jsou zvony v Našiměřicích (okr. Znojmo) z roku 1370¹⁶ a zvon zavěšený v kostele sv. Tomáše v Brně ulitý roku 1393 vídeňským měšťanem Johannesem z Eistadtu (Eisenstadtu?).¹⁷ Další tři známé gotické zvony dochované na Moravě a ve Slezsku byly do 14. století datovány na základě srovnávací analýzy. Zvon z Ostravy-Zábřehu byl Leošem Mlčákem zařazen na konec 13. či na počátek 14. století a je tak zřejmě nejstarším zvonom na území České republiky.¹⁸ Zvony v Hladkých Živicích (okr. Nový Jičín)¹⁹ a ve Svěbohově (okr. Šumperk)²⁰ byly do 14. století datovány na základě použitého majuskulního nápisu. Již při hrubém srovnání s výše uvedenými kampanologickými památkami byly zjevné značné rozdíly v použitém typu majuskulního písma a dělicích znaků, ve tvaru zvonového žebra či v použití pro sledované období příznačné strohé výzdoby, omezující se na ucha závěsné koruny či plastické linky.

Zvon má naopak nejbližší ke zvonu v Rohozné (okr. Svitavy), který obsahuje také jméno svého tvůrce, zvonaře Martina. Zvon zavěšený v kostele sv. Erasma měří v průměru

Obr. 2. Tatenice, okr. Ústí nad Orlicí. Zvon z přelomu 14. a 15. století, detail čepce.
Foto autor.

61 cm a na výšku 59 cm, hmotnost činí 140 kg a ladění fis'. Je zavěšen na koruně se šesti hladkými uchy. Na čepci obíhá mezi dvěma páry linek tvořenými ze stáčených provazců nápis provedený v ozdobné gotické majuskuli: + LUCUS . MAR . CU . SIOhANNES . MATheUS + MARTINUS . MEFEcIT. Na přechodu k věnci obíhají dvě plastické linky. Okraj hladkého věnce je rozšířen plochou lištou. Popis zvonu uvádí v drobných obměnách Zdeněk Wirth²¹ a Stanislav Konečný,²² rozbor písma provedl Josef Hejnic.²³

Zvon v Rohozné byl ulit na konci 14. či na počátku 15. století, do tohoto období jej zařadil již Zdeněk Wirth a na základě srovnání se zvonem litým roku 1404 zvonařem Martinem pro Sebranice (okr. Svitavy) toto zařazení potvrdil také Josef Hejnic. Zvon v Sebranicích v nápisové legendě psané z podstatné části již progresivní gotickou minuskulí obsahuje také majuskulí psané dílenské určení, které je zhotoveno přesně z písmen téhož typu, jako jsou písmena na zvonu v Rohozné.²⁴

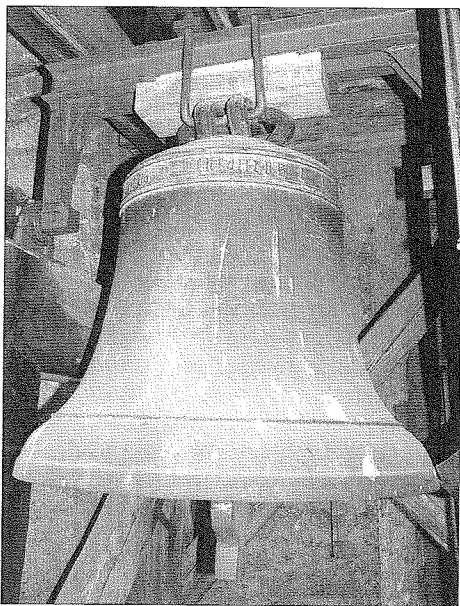
Gotický zvon z eremitského kláštera spojuje se zvonem v Rohozné řada znaků.²⁵ Oba zvony jsou ulity ve stejném typu zvonového žebra a zavěšeny na stejném ojedinělém typu hladké závěsné koruny, nápisové legendy jsou umístěny na čepci mezi dvěma páry linek utvářených ze stáčených provazců. Na přechodu k věnci na okraji rozšířeném plochou lištou obíhají v obou případech dvě plastické linky. Nápadnou shodu vykazují také použité uvozovací a dělicí znaky, v obou případech zvonař používá jetelový kříž a tečky. Identické jsou také použité tvary majuskulního písma. Tato shoda je o to nápadnější, že jsou použité tvary liter ve srovnání s dalšími kampanologickými památkami ze sledovaného období velice ojedinělé. Všechny uvedené filiace jsou natolik zjevné, že o dílenském původu zvonu téměř nemůže být pochyb. Zvon je tak nejstarším zvonem na území České republiky, který se na základě srovnávací analýzy podařilo připsat zvonařské dílně. Spolu se zvony v Rohozné a Sebranicích je zvon dalším v pořadí již třetím známým dílem dosud blíže neurčeného zvonaře Martina, jehož činnost lze na základě lokalizace dochovaných zvonů klást na Českomoravské pomezí do oblasti dnešního okr. Svitavy, přičemž možný objev dalších zvonů této dílenské provenience není vzhledem k malé probádanosti v oblasti kampanologie v žádném případě vyloučený. Absence jména zvonaře v nápisové legendě zvonu z Koruny zřejmě souvisí s přáním augustiniánského konventu jako objednatele v nápisové legendě zdůraznit mariánské zasvěcení zvonu a v prostoru vymezeném obvodem zvonu v místě čepce dát v maximální možné míře vyznít mariánské modlitbě.

Zvon z poslední třetiny 15. století

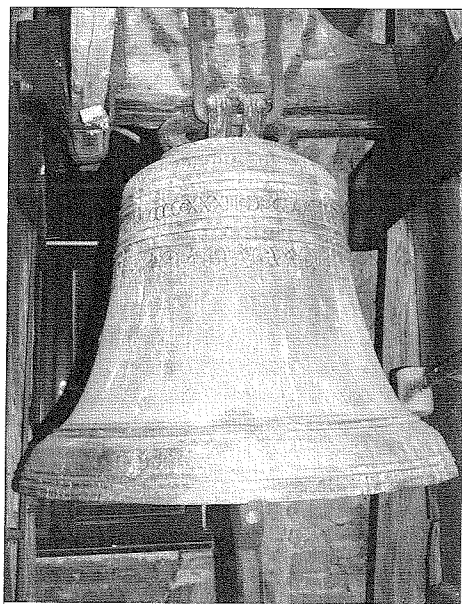
Obsah nápisové legendy čerpající ze stejné mariánské invokace má také mladší z gotických zvonů zrušeného eremitského kláštera, zavěšený dnes v Tatenici. Zvon o průměru 85 cm, výšce 85,5 cm a hmotnosti asi 400 kg je zavěšen na šestiuché koruně zdobené

pletencem a lištami. Na čepci obíhá mezi dvěma páry linek nápis psaný gotickou minuskulí o výšce písma 3–3,5 cm: ave maria gracia plena domi(nu)s tecum benedicta tu in mulieribus et benedictus i(nr)i. Jednotlivá slova nápisu nejsou oddělena dělicími znaky, zkrácení slova dominus není zdůrazněno. Jednotlivá písmena se navzájem nedotýkají, takže text je dobře čitelný. Ve slově mulieribus jsou zřejmě z důvodu lepší čitelnosti písmena u a i položena výše nad základní linku nápisu tak, aby písmena navzájem nesplývala. Krk zvonu je hladký, na přechodu k věnci obíhá jedna linka a okraj věnce je rozšířen plochou lištou.

Přesnému autorskému určení zvonu brání nedostatek srovnávacího materiálu. Pokusme se alespoň o přibližné časové určení. Z hlediska charakteru a celkového členění výzdoby zvon vykazuje řadu starších znaků, například úplná absence ornamentální výzdoby či ponechání krku zvonu hladkého zcela bez výzdoby. Toto starší schéma, se kterým se však na kampanologických památkách ojediněle setkáváme ještě v 16. století, vynikne již při srovnání s nejstarším zvonom souboru, od kterého jej na první pohled odlišuje především použití minuskulního písma v nápisové legendě. Samotný typ zvonového žebra však představuje již plně vyvinutý typ gotický. Nebudeme daleko od pravdy, položíme-li předběžně vznik zvonu do poslední třetiny 15. století, či nejpozději do prvních desetiletí století následujícího. Svědčily by tomu také dějiny konventu, který byl po husitských bouřích obnoven po roce 1466; velice pravděpodobné je pořízení zvonu v souvislosti s přestavbou po roce 1484. Dataci zvonu před rok 1422, kdy byl klášter vypleněn husity, brání zmíněné vývojově progresivní prvky v tvorbě zvonu, nepravděpodobné je také pořízení zvonu v době epizodického znovuosídlení kláštera v roce 1437, tehdy tomuto počínu nepřála také hospodářská situace konventu. Jako nejzazší termín ulití zvonu je možné v případě zvonaře, v jehož tvorbě přetrvávaly archaické formy, brát i první desetiletí 16. století, byť zmiňovaný rok 1521 a především autorství brněnského převora augustiniánů je třeba brát s rezervou. Obecně je již toto období charakteristické pronikáním renesančního uměleckého cítění. Změny, jakými během několika desítek let přechodu pozdní gotiky v renesanci prošlo zvonařství v oblasti výzdoby, jsou zřejmé ze zvonu z roku 1533.

Obr. 3. Tatenice, okr. Ústí nad Orlicí. Zvon z poslední třetiny 15. století. Foto autor.

Obr. 4. Třebařov, okr. Svitavy. Zvon z roku 1533. Foto autor.

Zvon z roku 1533

Mariánské zasvěcení má také nejmladší z původních klášterních zvonů, dnes zavěšený ve věži kostela Nejsvětější Trojice v Třebařově. Zvon o průměru 81,8 cm, výšce 82 cm a hmotnosti asi 300 kg visí na koruně zdobené lištami a výžlabky. Čepce zvonu zdobí 2 cm vysoký rostoucí jetelový ornament. Pod ornamentem obíhá nahoře a dole třemi plastickými linkami vymezený 3 cm vysoký jednořádkový nápis psaný kapitálou, jehož jednotlivá slova jsou oddělena plně vyvinutými rozetami: ANNO * DOMINI * M * CCCC * XXXIII * DI(ESE) * GLOCKEN * IST * GEGOSSEN * IN * D(I)É(H)RE * VNSER * LI(E)BEN * FRAVEN.²⁶ Plášť krku zdobí 5 cm vysoký ornamentální pás s motivem vinaře sklízějícího vinnou révu v dobovém oblečení s kloboukem, holí a mošnou, střídající se s motivem stylizovaného keře vinné révy. V dolní části krku jsou na protilehlých stranách vymodelovány dva 8,5 cm vysoké reliéfy jetelových křížů s korpusem ukřižovaného Krista. Na přechodu k věnci obíhají tři plastické linky, věnec je členěn třemi plastickými linkami.

Na základě řady typických znaků můžeme za autora zvonu celkem spolehlivě určit Martina Ilenfelda. Dílo tohoto olomouckého zvonaře činného v letech 1512–1540²⁷ je charakteristické slohovým přechodem mezi doznívající gotikou a nastupující renesancí. Některé shodné prvky výzdoby používal ve své tvorbě také jeho syn František, který na činnost svého otce po jeho smrti v roce 1540 bezprostředně navázal a při výzdobě svých zvonů používal zděděných šablon a forem.²⁸ V roce 1555 odešel do Košic, kde roku 1566 tragicky zemřel při demolici hradeb.²⁹ Vedle data odlití zvonu svědčí pro autorství otce také použití řady oblíbených prvků doložených v plastické výzdobě jeho zvonů

Obr. 5. Třebařov, okr. Svitavy. Zvon z roku 1533, detail čepce. Foto autor.

a celkové střídmostnější pojetí výzdoby. Jeho dosud známé dochované zvony se nacházejí v Nákle (1512 a 1514), Olomouci-Nové Ulici (1520), Medlově (1522), Cholině (1526)³⁰ a v Moravské galerii v Brně, zvon byl ulitý pro Chropyni (1530).³¹ Z dochované dílenské produkce Martina Ilenfelda vykazuje korunský zvon nejvíce shodných znaků se zvonom litým roku 1530 pro Chropyni, který ve své nápisové legendě neobsahuje jméno zvonaře a Martinu Ilenfeldovi byl připisán Leošem Mlčákem.³²

Se zvonom litým pro Chropyni má zvon naprosto shodné členění plastické výzdoby i použité ornamentální i figurální reliéfy. Koruny obou zvonů jsou zdobeny lištami a výžlabky, na čepcích obíhá shodný vegetabilní ornament s motivem rostoucích jetelových lístků, nápisy provedené shodným typem písma a dělené rozetou jsou umístěné mezi ztrojenými plastickými linkami. Charakteristický je také originální figurální ornament s motivem vinaře sklízějícího hrozný umístěný na přechodu čepce a krku zvonu, či dvakrát se opakující jetelový kříž s reliéfem ukřižovaného Krista umístěný

na protilehlých stranách krku zvonu.³³ Na přechodu k věnci obíhají tři plastické linky. Jedinou zjevnou odlišností oproti chropynskému zvonu je absence heraldické výzdoby a rozdílný počet linek na věnci.

Řada podobných znaků se vyskytuje na signovaných zvonech Martina Ilenfelda, například identický jetelový kříž s reliéfem ukřižovaného Krista je použit také na zvonech v Nákle (1512, 1514), které ve své výzdobě vykazují ještě řadu doznívajících gotických prvků. Obdobný jetelový ornament zdobící čepce zvonu byl použit na zvonu v Olomouci-Nové Ulici. Pro zvonařovu tvorbu, která zvony litými pro Cholinu a Korunu vyvrcholila, je typická vyváženost plastické výzdoby a precizní kovolijské zpracování povrchu zvonu.

Z hlediska jazyku nápisových legend Martin Ilenfeld ve své ranné tvorbě používá latinu, na mladších zvonech pak češtinu (zvon litý pro Chropyni) či němčinu. Německy psaná nápisová legenda na zvonu v Cholině obsahuje obdobně stylizovanou část textu informující o zasvěcení zvonu, jako je uvedena na zvonu v Třebořově: „...IN DER E(H)R(E) VN SER LI(E) BEN FRAVEN...“ Vedle samotného bronzového korpusu pochází z roku 1533 také dubová hlava, původní kování bylo bohužel odstraněno při otočení zvonu.

Poznámky

¹ Listina Borše z Rýzmburka z roku 1267 zřejmě není zakládací, jak se dříve předpokládalo, ale nadační. Blíže viz Šmeral, Jiří: *Corona sanctae Mariae* – nejstarší fundace řádu augustiniánů eremitů na Moravě. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis facultas philosophica, series Historica*. Olomouc, 2002, č. 31, s. 51–60.

² Farní archiv Zábřeh, Malotova farní kronika Zábřeh, s. 8 a 9; Vrbka, J.: *Klášter Koruna u Třebořova*. Severní Morava, 1957, č. 1, s. 36–37.

³ Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupské konzistoře Olomouc. *Matricula Decanatus Tribovicensis Moravorum 1672*, i. č. 205, s. 290. Dále se v chrámu nacházelo šest oltářů a šest starých svíců.

⁴ Obsah korespondence z roku 1719 je převzat z Pamětní knihy farnosti Tatenice.

⁵ ZAO, pobočka Olomouc, fond ACO. *Matrica Decanatus Triboviensis 1771*, i. č. 205b, s. 288. V matrice použitá délková jednotka označovaná jako *pedum* odpovídá tehdy používané vídeňské stopě, na základě přepočtu podle naměřených průměrů všech tří zvonů činí 30,38 ± 1,8 cm.

⁶ Farní archiv Tatenice, Pamětní kniha farnosti Tatenice.

⁷ V roce 1771 se třebořovská svatyně, postavená roku 1768, uvádí ještě jako obecní kaple Nejsvětější Trojice, v té době ve věži chrámu visely pouze dva menší zvony neznámé váhy. ZAO, pobočka Olomouc, fond ACO. *Matrica Decanatus Triboviensis 1771*, i. č. 205b, s. 97.

⁸ ZAO, pobočka Olomouc, fond ACO, *Inventáře far*. Inventář fary a kostela v Tatenici z roku 1804, karton 8309.

⁹ ZAO, pobočka Olomouc, fond ACO, *Inventáře far*. Inventář fary a kostela v Třebořově z roku 1805, karton 8309.

¹⁰ ZAO, pobočka Olomouc, Pozůstalost Dr. Nevěřila, inv. č. 97, karton 7, 1917, Farnost Třebořov.

¹¹ ZAO, pobočka Olomouc, Pozůstalost Dr. Nevěřila, inv. č. 97, karton 7, 1917, Farnost Tatenice.

¹² ZAO, pobočka Olomouc, Pozůstalost Dr. Nevěřila, inv. č. 97, karton 7, 1917, Farnost Lubník. Spolu s gotickým zvonek je ve věži uváděn také zvon ulitý roku 1601 Janem Benešovským v Moravské Třebové. Zvon o průměru 66 cm a hmotnosti 392 kg byl na čepci a věnci opatřen německy psanými texty, na krku jej zdobí reliéf Ukřižování. Součástí heraldické výzdoby byl erb s motivem lva, pravděpodobně patřící Ladislavu Velenovi ze Žerotína. R. Zrůbek tento zvon v soupisu tvorby Jana Benešovského neuvádí. Zrůbek, R.: *Moravskotřebovský zvonař Jan Benešovský*. *Vlastivědný věstník moravský*, 1990, roč. XLIII, č. 1, s. 53–60.

¹³ Zvon s gotickým nápisem mající v průměru dvě hole se v Lubníku poprvé uvádí v roce 1771. ZAO, pobočka Olomouc, fond ACO. *Matrica Decanatus Triboviensis*, i. č. 205b, s. 285.

¹⁴ Jedna z nejčastěji používaných nápisových legend na středověkých zvonech, v překladu: „Zdrávas Maria, milosti plná, pán s tebou, požehnaná jsi.“

¹⁵ Hejnic, J.: *Nápisy na českých zvonech ve 14. a v 16. století*. *Časopis Národního muzea, vědy společenské*. Praha, 1960, roč. CXXIX, s. 1–32.

¹⁶ Samek, B.: *Umělecké památky Moravy a Slezska*. Díl 2, J–N. Praha, Academia, 1999, s. 530.

¹⁷ Samek, B.: *Umělecké památky Moravy a Slezska*. Díl 1, A–I. Praha, Academia, 1994, s. 198.

- ¹⁸ Mlčák, L.: Gotický zvon v Ostravě-Zábřehu. Nejstarší moravský zvon? VVM, 1985, roč. XXXVII, č. 2, s. 179–187.
- ¹⁹ Tamtéž.
- ²⁰ Mlčák, L.: Gotické a renesanční zvony okresu Šumperk. SM, 1995, č. 70, s. 51–55.; Mlčák, L.: Zvony na Šumpersku a Jesenicku. Olomouc, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Olomouci, 2004, s. 19. Tento zvon je zřejmě německého původu a na Moravu se dostal až po II. světové válce.
- ²¹ Wirth, Z.: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Poličském. Praha, 1906, s. 94–95.
- ²² Konečný, S.: Zvony v Poličce a na Poličsku. Polička, 1999, s. 80–81.
- ²³ Hejnic, J.: Nápisý na českých zvonech ve 14. a v 16. století. Časopis Národního muzea, vědy společenské. Praha, 1960, roč. CXXIX, s. 1–32.
- ²⁴ Tamtéž, s. 14–15.
- ²⁵ Zvony mají také obdobnou historii. Zvon v Rohozné se nazývá „Klášterník“, protože podle pověsti pocházel ze zničeného ženského kláštera v Hlásnici u Svojanova. Klášter byl zničen při husitských válkách, z jeho presbytáře však byla zřízena kaple, která však byla po roce 1786 zrušená a v tomto období zřejmě došlo také k přemístění zvonu. Wirth, Z.: op. cit., s. 40.
- ²⁶ V překladu: „Léta Páně 1533 tento zvon je ulit ke cti naší milé paní.“
- ²⁷ Indra, B.: Konváři a zvonaři v Olomouci a v Opavě od počátku 16. do poloviny 17. století. Časopis slezského musea-*B*, 1977, č. 26, s. 58–75.
- ²⁸ Mlčák, L. et Šrámek, P.: Olomoučtí zvonaři 16. a první třetiny 17. století. VVM, 1981, s. 39–48.
- ²⁹ Spiritza, J.: Spišské zvony. Bratislava, Osveta, 1972, s. 150.
- ³⁰ Popis zvonů viz Mlčák, L. et Šrámek, P.: op. cit.; Mlčák, L.: Zvony olomouckého okresu. Olomouc, 1986, s. 17–20.
- ³¹ Popis zvonu viz Mlčák, L.: Zvon Martina Ilenfelda z Olomouce v Moravské galerii v Brně. VVM, 1984, roč. XXXVI, č. 1, s. 78–80.
- ³² Tamtéž.
- ³³ Martinův syn František použil motiv vinaře sklízějícího hrozny pro výzdobu zvonu litého roku 1550 pro kostel sv. Prokopa v Lošticích, jetelový kříž s korpusem Krista na zvonech pro Dolany (1545) a Cholinu (1547). Popis zvonů viz Mlčák, L.: 2004, op. cit., s. 22–23; Mlčák, L.: 1986, op. cit., s. 20.

Zusammenfassung

Glocken des Augustinianerklosters *Corona sanctae Mariae* bei Třebořov in der Zwittauer Region (Svitavsko)

Das Kloster der Augustinianer Eremiten *Corona sanctae Mariae* (Maria Kron) bei Třebořov (Bezirk Svitavy), wurde in der 2. Hälfte des 13. Jahrhunderts gegründet. Während der husitischen Revolution war es verwüstet worden, danach wurde es einigemal erneuert bis es nach dem Jahre 1544 definitiv unterging. Vom Klosterkomplex ist bis heute nur das Umfangsmauerwerk der ursprünglich frühgotischen einschiffigen Klosterkirche erhalten geblieben.

Von dem ursprünglichen Mobiliar blieben bis zu den heutigen Tagen drei Glocken erhalten, die sich jedoch in Kirchen in der Umgebung befinden. Zwei gotische Glocken hängen in der Pfarrkirche des heil. Johannes des Täufers in Tatenice, eine Renaissanceglocke hängt in der Pfarrkirche der Heil. Dreifaltigkeit in Třebořov.

Die älteste der Glocken, deren Ursprung aufgrund von Vergleichen zum Ende des 14., resp. zum eigentlichen Beginn des 15. Jahrhunderts gelegt werden darf, steht dem Werk des Glockengießers Martin am nächsten. Sie ist nur durch Linien und am Umfang der Haube rundherum durch eine lateinisch geschriebene marianische Invokation durchgeführt in gotischer Majuscule, verziert. Die zeitlich mittlere der Glocken ist an der Haube ebenfalls mit einer traditionellen marianischen Invokation versehen, ausgeführt jedoch bereits in gotischer Minuscule. Die jüngste der Glocken wurde im Jahre 1533 gegossen. Ihre Reliefverzierung ist jedoch bereits dem Renaissanceempfinden verpflichtet, die deutsch geschriebene Inschrift ist in Renaissancekapitale durchgeführt. Aufgrund einer Vergleichsanalyse wurde sie dem olmützer Glockengießer Martin Ilenfeld zugeschrieben.

Übersetzt von Editha Kokojanová

Abbildungen:

1. Tatenice, Bezirk Ústí nad Orlicí. Glocke aus dem Umbruch des 14. und 15. Jahrhunderts.
2. Tatenice, Bezirk Ústí nad Orlicí. Glocke aus dem Umbruch des 14. und 15. Jahrhunderts, Detail der Haube.
3. Tatenice, Bezirk Ústí nad Orlicí. Glocke aus dem letzten Drittel des 15. Jahrhunderts.
4. Třebořov, Bezirk Svitavy (Zwittau). Glocke aus dem Jahre 1533.
5. Třebořov, Bezirk Svitavy. Glocke aus dem Jahre 1533. Detail der Haube.